

La pressió urbanística en l'àmbit del Parc de Collserola: estudi ambiental

Guillem Boix, Marc Bosch, Xavier Pont
i Judith Requena

Resum

Aquest article tracta d'identificar les problemàtiques ambientals derivades del planejament urbanístic vigent a l'àmbit del Parc de Collserola.

Des d'una visió moderna i per tant ecològica del planejament urbanístic i d'acord amb els objectius del present estudi, el PGM ha quedat obsolet davant les necessitats socials i ambientals.

Els valors naturals intrínsecs al parc (la importància del patrimoni natural, l'estratègica situació en una zona densament poblada, els valors paisatgístics i el valuós patrimoni construït al llarg de la història) van motivar la seva protecció amb l'aprovació del Pla especial d'ordenació i protecció del medi natural de Collserola (PEPCo, 1987) i la seva inclusió en el Pla especial d'interès natural (PEIN, 1992). No obstant això, aquestes figures de planejament derivat no han estat eines suficients per aturar la forta pressió urbanística que el parc ha sofert durant els últims 25 anys.

Així doncs, cal, des d'una visió holística del territori, reformular el PGM i dotar el parc dels instruments adequats que assegurin la viabilitat ecològica de la serra de Collserola.

Paraules clau

Urban sprawl, petjada ecològica, desenvolupament sostenible

Resumen

La presión urbanística en el ámbito del Parque de Collserola: estudio ambiental

Este artículo trata de identificar las problemáticas ambientales derivadas del planeamiento urbanístico vigente en el ámbito del Parque de Collserola.

Desde una visión moderna y por lo tanto ecológica del planeamiento urbanístico y de acuerdo con los objetivos del presente estudio, el PGM ha quedado desfasado ante las necesidades sociales y ambientales.

Los valores naturales intrínsecos en el parque (la importancia del patrimonio natural, la estratégica situación en una zona densamente poblada, los valores paisajísticos y el valioso patrimonio construido a lo largo de la historia) motivaron su protección con la aprobación del Plan especial de ordenación y protección del medio natural de Collserola (PEPCo, 1987) y su inclusión en el Plan especial de interés natural (PEIN, 1992). Sin embargo, estas figuras de planeamiento derivado no han sido herramientas suficientes para detener la fuerte presión urbanística que el parque ha sufrido durante los últimos 25 años.

Así, es necesario, desde una visión holística del territorio, reformular el PGM y dotar al parque de los instrumentos adecuados que aseguren la viabilidad ecológica de la sierra de Collserola.

Palabras clave

Urban sprawl, huella ecológica, desarrollo sostenible

Abstract

Urban Development Pressure within Collserola Park: Environmental Study

This article attempts to identify the environmental problems deriving from the urban plans applicable to Collserola Park.

Based on a modern, and therefore ecological, view of town planning and in accordance with the aims of this study, the General Metropolitan Plan has become obsolete in the face of the social and environmental needs.

The natural intrinsic values of the park (the importance of natural heritage, the strategic location in a heavily populated area, landscape values and the valuable heritage of buildings put up throughout history) led to it being protected with the approval of the Collserola special organisation and environmental protection plan (PEPCo, 1987) and its inclusion in the Plan for Areas of Natural Interest (PEIN, 1992). Despite this, these derived planning instruments have not been sufficient in order to halt the strong urban development pressure the park has suffered from over the last 25 years.

So, based on a holistic view of the region, it is necessary to reformulate the General Metropolitan Plan and provide the park with the appropriate instruments to ensure the ecological viability of the Collserola hills.

Keywords

Urban sprawl, green footprint, sustainable development

Introducció

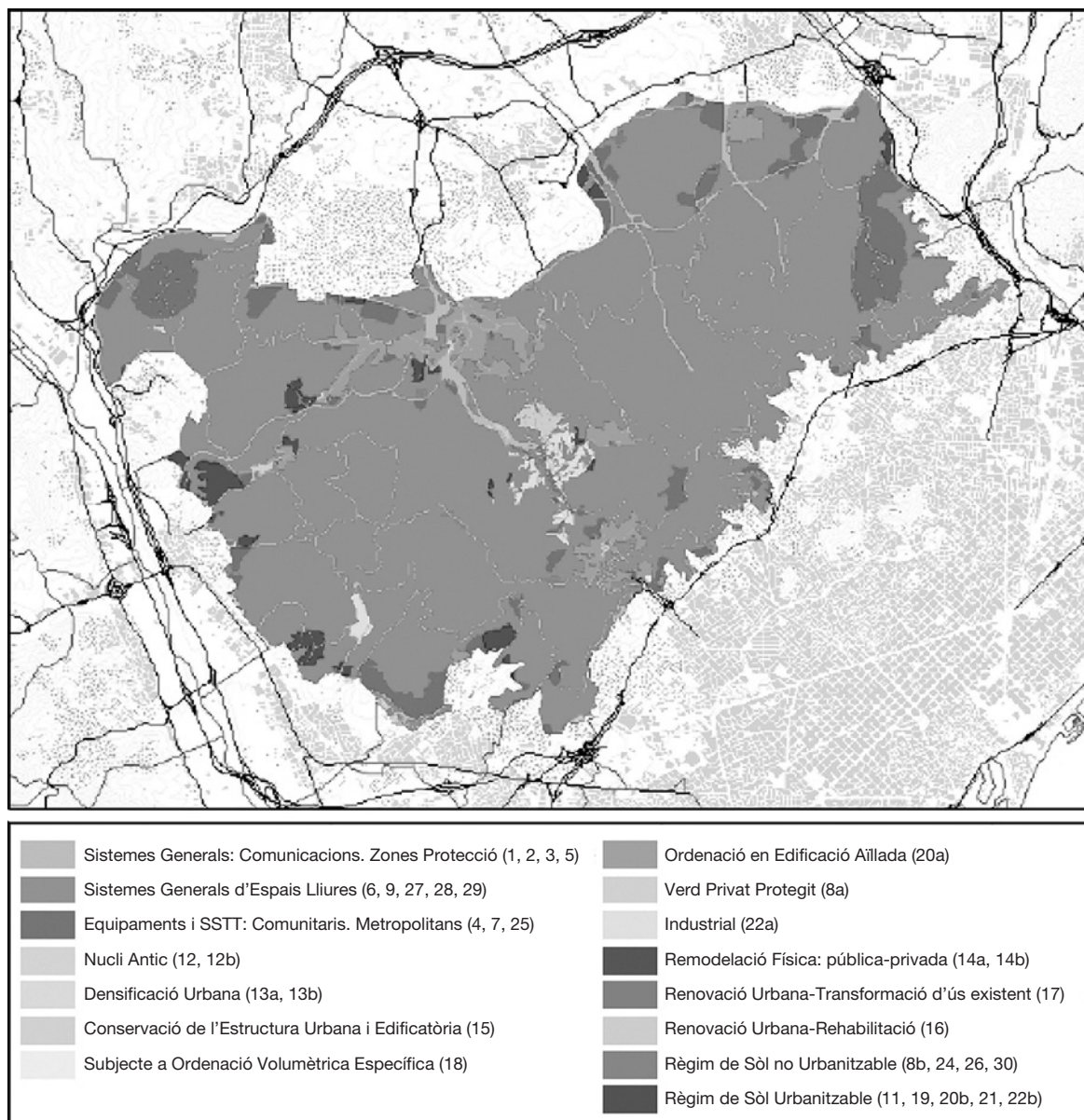
Medi biòtic

La serra de Collserola com a espai natural té diverses particularitats que la fan gairebé única. La seva situació bioclimàtica i biogeogràfica, en plena regió mediterrània però en un clar punt de transició entre l'àrea de les màquies i la dels alzinars, i a una escala més gran, entre la zona temperada d'Europa i la subtropical nord-africana, fa que rebi influències de totes aquestes procedències i que contingui fragments, hàbitats i espècies d'aquestes regions, tant pel que fa a la flora com a la fauna, i configuri un mosaic pràcticament únic.

Pel que fa a la flora, existeixen aproximadament mil cinc-cents tàxons de vegetals superiors (espècies i subespècies), segons la Base de dades de biodiversitat (Direcció General de Patrimoni Natural). D'aquests, uns 26 són tàxons rars, vulnerables, endèmics o protegits (Llibre vermell de l'UICN).

Respecte a la fauna, la diversitat a Collserola no sols es tradueix en un elevat nombre d'espècies sinó també en l'existència de nombroses espècies rares i vulnerables, tot i que les poblacions solen ser petites. De vertebrats se n'han observat prop de 300 espècies, el que es considera un nombre relativament alt tenint en compte la mida i la pres-

Figura 1. El PGM en l'àmbit del Parc de Collserola.

Font: Consorci del Parc de Collserola.

sió a la qual està sotmès aquest espai. D'entre els quals, destaquen els amfibis (11 espècies de les 15 que hi ha a Catalunya) i les aus (135 espècies de les 366 que s'han observat a Catalunya).

Medi abiòtic

Zones urbanitzades a l'interior del parc

S'ha fet un estudi exhaustiu de les zones urbanitzades a l'interior del parc, pertanyents, totes, als nou municipis que el conformen. A més, per tenir una visió general del territori que envolta el parc, s'ha tingut en compte la diversitat d'usos que hi ha al voltant del parc, des de sòl industrial fins a residencial. Aquesta part és important per garantir la connectivitat amb altres zones naturals, condició essencial per assegurar el futur del parc.

La xarxa viària existent a la serra de Collserola està directament relacionada amb els assentaments humans que esquitxen tota la serra de Collserola (en unes zones amb més intensitat i en d'altres amb menys); així, dins els límits del parc, la longitud total de carreteres asfaltades (autopistes, carreteres de primer ordre i carreteres de segon ordre, sense incloure vials urbans) s'estima que és de 68,5 km, i si s'inclouen les pistes forestals (142,3 km) podem parlar d'un total de 210,8 km de longitud de vials dins del parc.

El planejament vigent

El Pla general metropolità (PGM), del 1976, és el planejament vigent al sector i és, per tant, l'instrument que defineix el règim urbanístic aplicable en l'àmbit d'estudi. Va significar un trencament no solament pel que fa a la forma d'afrontar els problemes urbans, sinó també pel que es refereix als canvis que va induir sobre la dinàmica urbana al sistema metropolità. Val a dir que aquest pla va sorgir en un moment de grans pressions urbanístiques i edificatòries sobre el territori.

El PGM defineix com a objectius explícits del pla la contribució de la ciutat a la productivitat, millorant les anomenades «economies externes» i la maximització dels beneficis socials nets.

Entre els objectius prioritaris del Pla especial i de protecció del medi natural del Parc de Collserola (PEPCo, 1987) hi ha la conservació dels recursos naturals i el manteniment de l'equilibri i la diversitat biològica de la serra. Malgrat això, el pla es troba jurídicament subordinat al PGM i, per tant, no va poder desclassificar ni canviar la qualificació del sòl preexistent i va haver d'assumir les reserves

de sòl urbanitzable (molt del qual no programat) i de sòl definit com a reserva viària que fixava el PGM. Aquest factor limita clarament l'acompliment dels objectius esmentats pel mateix PEPCo. D'altra banda, cal tenir en compte que part de les infraestructures incloses en el PGM (túnel central, túnel d'Horta, carretera de Carena, per citar les més paradigmàtiques) encara no s'han dut a terme, de la mateixa manera que part del sòl urbanitzable (bàsicament sòl no programat) es manté, de moment, sense urbanitzar. Mentre es mantingui, però, l'actual situació legal, qualsevol d'aquestes actuacions pot dur-se a terme sense cap tipus de reserva o limitació, amb les repercussions inevitables que això tindria sobre un ecosistema ja fortament sotmès a la pressió antròpica.

Respecte als espais agrícoles, el Pla especial considera que els espais agrícoles «compleixen una funció insubstituïble de l'espai natural» i que «la poca atenció que fins ara li havia dedicat el Pla general –el qual tendeix a situar equipaments i nous creixements urbans en qualsevol espai agrícola, independentment de la seva qualitat– mereix ser revisada per evitar una desarticulació inútil i irreversible del paisatge rural».

El Pla d'espais d'interès natural (PEIN), aprovat pel Decret 328/1992, reconeix la serra de Collserola com a espai d'interès natural, però només hi inclou els sòls forestals del parc qualificats en el PGM com a sòls no urbanitzables (és a dir, 7.605,63 ha), i queden explícitament exclosos d'aquesta protecció els sòls urbans o urbanitzables del parc inclosos en el PEPCo. El PEIN és de rang superior als plans urbanístics (i, per tant, al PGM) i al Pla especial en vigor en cas que n'hi hagi algun. Tanmateix, el fet és que aquest pla encara no s'ha aprovat i, per ara, al Parc de Collserola només es reconeixen com a espais propis aquells classificats actualment al PGM com a sòl no urbanitzable. La Llei 12/1985 d'espais naturals estableix que, una vegada aprovat el PEIN, els diversos espais que s'hi inclouen han d'ésser objecte d'una delimitació definitiva, per precisar de forma detallada i inequívoca el seu àmbit. A més, l'execució del PEIN comporta l'ordenació individualitzada d'aquests espais mitjançant plans especials que, entre altres tasques, han d'impulsar projectes d'ordenació i plans tècnics de gestió. Tot i així, encara no s'ha delimitat definitivament el PEIN de Collserola, ni s'ha elaborat el corresponent pla d'usos i gestió. És a dir, Collserola no gaudeix de la consideració de parc natural a efectes legals, ja que oficialment no ha es-

tat reconeguda com a tal (la declaració de parc natural correspon al Consell Executiu de la Generalitat i el Govern, mitjançant un decret).

Els motius pels quals la serra de Collserola va ser inclosa al PEIN resideixen en la «particularitat d'aquest espai de conservar una notable riquesa de paisatges naturals, constituint una important reserva forestal, tot i la seva proximitat a la gran àrea metropolitana de Barcelona».

El 1986, i a partir de les figures de protecció especial previstes en l'article 21.1 de la Llei 12/1985 d'espais naturals, es va proposar la declaració de dues reserves naturals parcials a Collserola: la font Grogà i la Rierada, que són les dues zones a les quals el PEPCo recomana una protecció especial. Aquestes declaracions, però, van ser anul·lades per anomalies en el procediment de declaració. Tot i que es va reconèixer l'elevat valor ecològic d'aquestes zones i la necessitat d'una major protecció, el projecte de declaració de Reserva Natural d'aquests dos espais va quedar aparcat. Actualment, a efectes pràctics l'espai de la font Grogà es gestiona com a reserva, encara que sense una normativa legal que suporti la seva protecció especial.

Un dels problemes és que les reserves viàries previstes en el PGM han estat reconegudes posteriorment en disposicions de major rang normatiu, com són el PTGC i el Pla territorial sectorial de carreteres, i deixen oberta, d'aquesta manera, la possibilitat que també apareguin traçades en el futur PTM.

L'objectiu d'aquest treball és determinar la pressió urbanística a la qual està exposat el Parc de Collserola, a la vegada que se n'avaluarà l'impacte sobre el medi ambient per finalment proposar mesures de gestió urbanística sostenible per a una millor protecció del Parc de Collserola, així com establir principis sòlids per a la seva declaració com a parc natural.

Metodologia

La metodologia seguida es divideix en quatre fases:

- Fase 1. Definició dels objectius i programació: pas previ per enfocar i dirigir les directrius principals del projecte.
- Fase 2. Recopilació d'informació. Les fonts de la recollida de dades han estat: via bibliogràfica, Internet, contactes telefònics o per correu electrònic i realització d'entrevistes als ajuntaments de cada municipi i a l'entitat gestora del parc.

- Fase 3. Tractament i anàlisi i valoració de dades: realització d'una anàlisi ambiental i social de la situació actual del planejament al parc.

- Fase 4. Conclusions i propostes de millora: a partir de l'anàlisi s'extreuen les conclusions que han de servir per proposar un nou planejament al Parc de Collserola.

Resultats i discussió

A continuació s'exposen els punts conflictius del planejament urbanístic de cada municipi que afecten l'àmbit del Parc de Collserola. Els municipis s'han ordenat segons la gravetat de les amenaces que se cerneixen sobre el PC; i s'ha considerat la quantitat i la qualitat del terreny afectat i, sobretot, impactes ambientals derivats sobre l'àmbit del parc. Per descomptat, no tots els municipis incideixen en el parc de la mateixa manera ni en el mateix grau.

El lector observarà diferències en l'anàlisi dels diferents municipis, sobretot pel que fa a l'extensió i el detall de l'anàlisi, així els municipis estudiats amb més detall són, d'una banda, Sant Cugat del Vallès, i de l'altra, Cerdanyola; aquesta diferència entre municipis s'explica per diverses raons de les quals en destaquem dues.

Potencialitat de connector: La construcció del centre direccional de Cerdanyola amenaça de manera molt seriosa la plana del castell de Sant Marçal, el connector més ben conservat (com es justifica en l'estudi) de l'entorn del Parc de Collserola.

Participar en els debats actuals: tot i que el debat sobre el futur de Collserola és ampli, i abasta tots els sectors del parc, també és cert que els sectors que aquest estudi destaca són els que pel seu dinamisme econòmic social i sobretot polític estan centrant el debat actual.

La pressió urbanística més important al parc és el creixement disseminat (*urban sprawl*) i precisament la plana del Vallès és un territori idoni que permetrà (tal com ja ho ha estat fent els últims 25 anys) aquest tipus de creixement de gran *petjada ecològica*. Partint de la diagnosi municipal s'han integrat els punts conflictius de planejament amb els impactes ambientals associats. Per a la realització d'aquesta taula s'han seguit els criteris següents:

- A cadascun dels punts conflictius s'ha associat d'un a cinc impactes segons el seu grau d'afectació en el medi.

Taula 1. Relació d'impactes ambientals en els planejaments municipals.

Municipi	Punts conflictius	Processos d'aïllament	Reducció d'espais ecològicament viables	Fragmentació dels sistemes naturals	Efectes «barrera»	Pertorbacions	Pèrdua de biodiversitat	Frontització	Freqüentació
Sant Cugat del Vallès	Can Barba (Valldoreix)	X							
	Can Montmany (Valldoreix)	X							
	Colònia Montserrat-Mas Fusté (Valldoreix)	X							
	Rodals de Torre Negra	X			X		X		
	Can Busquets		X			X	X		
	Can Borrull		X		X				
	Les Planes		X	X				X	X
	La Pedrera Berta					X			X
	La riera i el camí de Sant Medir					X			X
Cerdanyola del Vallès	Can Codina i Can Canaletes					X			X
	Can Codonyers-Can Costa	X							
	Can Fatjó del Molí-Can Castelló	X							
	Castell de Sant Marçal	X							
	El centre direccional	X		X	X		X	X	
	El túnel d'Horta	X	X	X	X				
Sant Just Desvern	La vall de Sant Just		X	X			X		
	Mas Lluhi II				X		X	X	
	El turó de l'Espinagosa		X			X			
Barcelona	Vall d'Hebron	X						X	X
	Parc del Castell de l'Oreneta	X						X	X
	Can Calopa					X	X		
	La vall de Sant Genís		X			X	X		
	Pedrera de la carretera d'Horta					X			X
Sant Feliu de Llobregat	La cimitera CEMEX Sanson		X		X		X		X
Montcada i Reixac	Serra de Na Joana	X		X	X				
El Papiol	Via Ronda			X	X	X			
	Sector de les Escletxes				X			X	
	Cementiri de les Roques Blanques	X	X						
Molins de Rei	El Terral		X			X			
	Can Graner		X	X					
	Can Rabella	X	X				X	X	
Esplugues de Llobregat	El pla Caufec	X		X		X		X	

Font: Elaboració pròpia.

Taula 2. Contextualització ambiental de cadascun dels municipis integrants del Parc de Collserola.

Municipi	Superfície del Parc de Collserola inclosa dins del municipi (ha)	Disposició d'agenda 21	Nombre de tècnics ambientals	Pressupost en temes de medi ambient per al 2005 (€)
Cerdanyola	1.352,5	No (auditoria'99)	1	429.195
Sant Cugat	1.840,0	Sí	7	787.545 ¹
Montcada i Reixac	230,0	Sí (diagnosi i pla d'acció'01)	3 fixes, 3 temporals	100.000
El Papiol	480,0	No	1 mitja jornada	191.000
Molins de Rei	905,0	Sí (auditoria'98)	1	73.872 ²
Sant Feliu de Llobregat	605,0	Sí	1 qualificat	59.000 ³
Barcelona	1.725,0	Sí	196 ⁴	242.397.619
Esplugues de Llobregat	70,0	Sí	1	71.000
Sant Just Desvern	428,0	Sí (auditoria'01)	1	62.000 ⁵

Font: Elaboració pròpia.

1. Inclou: pressupost destinat a subvencions però ni el destinat a residus ni a paisatge i verd urbà.

2. No inclou el pressupost dedicat als residus.

3. Destinat per conveni, íntegrament, al Consorci del Parc de Collserola i al Parc Agrari.

4. Enginyers, biòlegs, ambientòlegs, economistes, administratius...

5. No inclou el pressupost dedicat a residus ni el referent a subvencions.

– A zones com Can Barba, Can Montmany, colònia Montserrat-Mas Fusté (Sant Cugat), serra de Na Joana (Montcada i Reixac) i la vall de Sant Genís (Barcelona) en les quals encara no s'ha realitzat cap projecte urbanístic, s'han valorat possibles impactes potencials que tindrien lloc en cas d'iniciar-se aquests.

– Mitjançant desprogramacions de sòl urbanitzable i equipaments dutes a terme pels ajuntaments dels diferents municipis, hi ha zones que no estan sota amenaça urbanística imminent. No obstant, se'ls han associat impactes ambientals que es donarien en cas de no haver-se dut a terme aquestes desprogramacions. Aquestes serien rodals de Torre Negra (Sant Cugat), la vall de Sant Genís, Can Calopa, el Parc del Castell de l'Oreneta (Barcelona) i el Terral, Can Graner, Can Rabella (Molins de Rei).

– A la resta de punts conflictius s'han associat impactes que es donaran en un futur immediat ja que aquests espais tenen programats la realització de projectes urbanístics. Es poden citar com a exemples importants els casos de Can Busquets (Sant Cugat) i el Centre Direccional (Cerdanyola), on l'aprovació dels projectes s'ha dut a terme durant la realització d'aquest treball.

A la taula 1 es mostren els diferents impactes ambientals derivats dels punts conflictius del planejament urbanístic a cada municipi.

En la taula 2 es detallen alguns factors importants de caire ambiental de cadascun dels municipis implicats en la zona d'estudi.

A partir de l'anàlisi de les problemàtiques ambientals que s'han enumerat podem establir unes línies bàsiques d'actuació per intentar corregir o compensar els impactes que pateix el parc. Això serà vital per procedir a l'ordenació del territori tenint en compte l'esfera socioambiental del parc i l'esfera del planejament.

Un dels factors clau a l'hora d'identificar els valors naturals d'un espai és –a part de reconèixer els valors naturalístics intrínsecs de l'àmbit estudiat (flora, fauna, geologia, hidrologia...)– inserir aquest espai en un àmbit d'escala major, és a dir, veure la relació de l'àmbit estudiat amb la resta de l'espai natural, i extrapolant aquest mètode veure la relació entre l'espai natural estudiat, en aquesta cas la serra de Collserola i el conjunt del territori que l'envolta. En aquest sentit, mitjançant la diagnosi municipal en l'estudi realitzat s'ha intentat en primer lloc identificar aquelles zones susceptibles de patir pèrdua de valors ambientals derivada de la gestió urbanística;

en segon lloc estudiar aquestes zones des d'una perspectiva més general del conjunt del parc i, com deiem abans, del conjunt del territori metropolità.

Conclusions

Al llarg d'aquest estudi s'han identificat i analitzat els possibles agents causants de l'elevada pressió urbanística que està patint la serra de Collserola i les problemàtiques que se'n deriven. En definitiva, es fa palès com el planejament urbanístic vigent ha quedat obsolet davant de les necessitats socials i ecològiques actuals. Així doncs, concloem el següent:

1. El Parc de Collserola sofreix un fort procés d'aïllament de la resta d'espais d'interès natural dels voltants; ja que no hi ha espais a la serra amb continuïtat natural cap a l'exterior; tan sols petits intersticis de sòl lliure en els quals també s'urbanitza en no gaudir de cap mena de protecció.

2. La realització de la xarxa viària programada pel PGM provocaria la pèrdua del 12% dels boscos de ribera, i per tant, d'espais potencialment útils per connectar hàbitats.

3. La serra de Collserola està partida per l'eix viari i urbà de Vallvidrera-les Planes-la Floresta-Vallldoreix-Sant Cugat; a més de la penetració de carreteres, camins i edificacions a l'interior de l'àrea natural. Les infraestructures viàries i urbanes provoquen uns impenetrables *efectes barrera* i són, per tant, els principals causants de la fragmentació que sofreix el parc i del trencament de la seva continuïtat natural.

4. El PGM va fer grans reserves de sòl per a equipaments en zones agrícoles. En conseqüència, el planejament urbanístic vigent no reconeix els valors ecològics de les zones agrícoles en no estar protegides per la figura del PEIN. També sòls agrícoles qualificats segons el PGM com a urbanitzables no programats s'han transformat en urbanitzables sense gaire dificultat.

5. El fet de ser la serra de Collserola un espai natural amb taques de desenvolupament urbà difús, unides a través de grans eixos viaris, ha promogut una freqüentació del parc excessiva i poc regulada.

6. El PEPCo no ha estat capaç de garantir la conservació de la biodiversitat atesa la destrucció de molts hàbitats del parc amb elevat valor ecològic. A més, en no promoure zones de transició entre l'ambient urbà i el parc, ha estat inca-

paç d'evitar el procés de fronterització que s'ha anat consolidant durant els últims anys.

7. El planejament urbanístic vigent no fomenta el pasturatge i el mosaic agroforestal, molt recomanables per previndre els incendis forestals. A més, no es tenen en compte els espais adjacents annexionables al parc –sobretot aquells qualificats amb clau 21–, i per consegüent aquests espais ecològicament viables esdevenen zones d'elevada pressió especulativa i urbanística.

8. L'activitat cinegètica és un exemple de sobreexplotació del Parc de Collserola ja que és uns vuit cops superior a la recomanada.

9. L'elevat percentatge de superfície del parc de propietat privada complica la realització per part dels municipis de modificacions puntuals del planejament urbanístic atesa la dificultat d'arribar a acords entre l'Administració i el sector privat.

Tot i això, la consciència ambiental de la població sobre el parc creix, i es veu reflectida en l'augment de moviments socials, debats i creacions de plataformes en defensa de la serra, preocupats pels valors ecològics, paisatgístics, socials, econòmics i d'oci intrínsecs al Parc de Collserola.

Propostes

Així a partir de l'estudi detallat de l'espai natural de la serra de Collserola, podem enumerar un seguit de propostes encaminades a promoure un desenvolupament sostenible del parc des d'una visió moderna i ecològica del que haurà de ser el planejament urbanístic del futur, una eina de la societat per moldejar el territori racionalment d'acord amb les necessitats socials i ambientals d'aquest. Enumerem a continuació les principals propostes que afecten la totalitat del Parc de Collserola, així com aquells espais que són potencialment zones de connexió ecològica.

1. Moratòria urbanística.
2. Reclassificacions del PGM:
 - 2.1. Desclassificacions urbanístiques en l'àmbit municipal.
3. Promoure l'extinció d'urbanitzacions fora d'ordenació.
4. Promoure l'extinció del model d'urbanització dispersa / ciutat difusa.
5. Modificar la xarxa viària prevista pel PGM.
6. Ampliar els límits del PEPCo.
7. Ajust del límit del PEIN al nou àmbit del PEPCo.

8. Promoure connexions biològiques:
 - 8.1. Collserola – connector oriental – Sant Llorenç del Munt – Ordal
 - 8.2. Collserola – connector oriental – Sant Llorenç del Munt
 - 8.3. Collserola – riu Llobregat – muntanyes de l'Ordal
 - 8.4. Collserola – serralada de Marina
9. Crear la figura d'«àrees de transició».
10. Crear la figura d'«espais associats» al Parc de Collserola.
11. Redacció d'un nou Pla especial de protecció de Collserola.
12. Inserció de Collserola a la Xarxa Ecològica Europea Natura 2000.
13. Declaració de parc natural.

Agraïments

La realització d'aquest projecte ha estat possible gràcies al suport dels nostres tutors: Martí Boada i Joan Rieradevall. També el nostre més sincer agraïment a Joaquim Calafi, del Consorci del Parc de Collserola, ja que sense la seva col·laboració aquest estudi no hagués estat possible, i a més les seves aportacions han enriquit notablement el resultat. Agraïm també la col·laboració de Paula Bruna, de l'ICTA, per donar-nos a conèixer els seus estudis previs sobre les problemàtiques ambientals del Parc de Collserola.

Moltes gràcies també als col·lectius de la Plataforma Cívica en Defensa de Collserola i de la Via Verda, que ens han donat la seva visió de la defensa del Parc de Collserola, a més de proporcionar-nos gran quantitat d'informació sobre les problemàtiques de caire urbanístic que amenacen el parc. Sense aquestes importants aportacions aquest treball no hauria estat possible.

Bibliografia

DEPARTAMENT DE POLÍTICA TERRITORIAL I OBRES PÚBLIQUES (1995). *Comptabilització de les propostes metropolitanes amb les comarques. Pla territorial metropolità de Barcelona*.

DIRECCIÓ GENERAL DE PATRIMONI NATURAL I MEDI FÍSIC (1999). *Connectivitat biològica i Pla d'espais d'interès natural de Catalunya. Diagnosi general. Etpa 1*. Generalitat de Catalunya.

MANCOMUNITAT DE MUNICIPIS DE L'AMB (2005). *Parc de Collserola. Guia de Natura*.

MARULL, J.; MALLARACH, J.M. (2002). «La conectividad ecológica en el Área Metropolitana de Barcelona». *Revista Ecosistemas* núm. 2/2002.

PATRONAT METROPOLITÀ DEL PARC DE COLLSEROLA. *Pla especial i de protecció del medi natural del Parc de Collserola* (PEPCo, 1987).

PATRONAT METROPOLITÀ DEL PARC DE COLLSEROLA. (1989). *Normes Urbanístiques: Pla especial d'ordenació i de protecció del medi natural del Parc de Collserola*.

PRIMACK, R.; ROS, J. (2002). *Introducción a la biología de la conservación*. Barcelona: Ed. Ariel.

RODÀ, F. (2003). «Pla estratègic de Collserola: reflexions des de l'ecologia». *Estudi estratègic del vessant barceloní de la serra de Collserola*. Barcelona: AAVV Ajuntament de Barcelona i Consorci del Parc de Collserola.

SAURÍ, D. (2004). «Estudi de mesures addicionals de protecció de la serra de Collserola». ICTA, UAB.